

Організація колективного навчання художнього різьблення деревини у профільній школі

Анотація. В статті розглядаються аспекти колективного навчання різьблення деревини в школі. Встановлено, що залучення учнів до надбань декоративно-ужиткового мистецтва у школі сприяє формуванню в учнів здорових естетичних смаків. Навчаючись робити речі не просто корисні, а й красиві, школярі глибоко усвідомлюють значення естетичного складової в житті людини. Важливо, щоб доступні види праці поєднувалися з колективною художньою творчістю і давали можливість проявитися учнівському смаку в посильній діяльності.

Ключові слова: профільне навчання, різьблення деревини, художня творчість, навчання технологій.

Abstract. The article deals with aspects of collective learning of wood carving in school. It was established that attracting students to the achievements of arts and crafts in the school contributes to the formation of healthy aesthetic flavors in students. Learning to do things is not only useful, but also beautiful, schoolchildren are deeply aware of the importance of the aesthetic component in human life. It is important that the available types of work are combined with collective artistic creativity and made it possible to show the student's taste in the intensive activity.

Key words: profile training, wood carving, artistic creativity, technology training.

Постановка наукової проблеми. Розглядаючи працю різьбярів як творчу, ми погоджуємося, що творчий характер діяльності значно посилюється, коли в дію вступають соціально зумовлені моральні мотиви: почуття обов'язку, любов до професії, бажання творити добро за законами краси, прагнення до самоствердження і набуття певного соціального статусу, до визнання успіхів з боку оточуючих і громадськості, відчуття морального задоволення від результатів власної творчої праці тощо. Національна культурна спадщина, трудові традиції і народні естетичні смаки, загальнолюдські цінності відіграють важливу роль у вихованні соціально активної, творчої молоді. В умовах відкритого інформаційного простору традиційна художня освіта в Україні має бути зорієнтованою на засвоєння інноваційних технологій, впровадження європейської системи критеріїв і методів оцінювання якості навчання.

Короткий аналіз досліджень проблеми. Народне різьбярство як поширений в Україні вид декоративно-ужиткового мистецтва має глибокі вікові традиції, відображає естетичні смаки, погляди, світосприймання людей, органічну потребу оздобити різноманітний світ речей. Обробка

деревини є одним із важливих компонентів духовно-матеріальної культури українців, завжди сприяла розвитку свідомості народу, інженерно-технологічної думки. Характерною прикметою деревообробного мистецтва є сталість і наступність художніх традицій, консерватизм (у кращому розумінні цього слова) щодо використання технічних прийомів, традиційність форм та орнаментів дерев'яних виробів.

М. Касаткін розглядав ручну працю як найважливіший засіб спільної підготовки до майбутньої технічної і професійної діяльності, початкову ступінь технічної освіти. У зв'язку з цим педагог висловлювався за повідомлення учням доступних за віком технологічних відомостей [2].

Проводячи аналогію уроків праці з уроками грамоти і арифметики, викладач Харківського учительського інституту М. Столпянський стверджував, що вони мають забезпечувати швидкий і очевидний результат. Для цього варто спочатку вивчати теорію процесу праці, а потім вправлятися у виконанні конкретних прийомів і операцій. Наприклад, необхідно чітко уявляти, яку силу і в якому напрямі необхідно докласти до інструменту, і як він має впливати на оброблюваний матеріал. Тут доцільним є використання елементарних відомостей з курсу фізики. Разом з тим М. Столпянський перебільшував роль відпрацювання техніки окремих операцій і прийомів, погоджуючись тим самим з прихильниками французької системи навчання [2].

Мета і завдання статті. Дослідити вплив надбань декоративно-вжиткового мистецтва під час колективного навчання художнього різьблення деревини у формуванні в учнів старшої школи здорових естетичних смаків, важливість поєднання доступних видів праці з колективною художньою творчістю.

Виклад основного матеріалу. Одним з дійових засобів гармонійного розвитку людини є естетичне виховання, що відіграє важливу роль у формуванні не лише естетичного ставлення людини до дійсності, але й духовно-моральних якостей. К. Ушинський зазначав, що «кожен навчальний предмет так чи інакше містить естетичний елемент, передачу якого учням повинен мати на увазі вчитель» [5].

На важливість естетичного виховання наголошується і в творах інших педагогів та шкільних нормативних документах, що активізує педагогічну думку в цій галузі. Педагоги шукають резерви, здатні поліпшити навчання в школі не лише предметів естетичного циклу, але й трудового навчання, оскільки до його складу входять також різні види художньої праці.

Значний вклад у теоретичну розробку проблеми зробив А. Бакушинський, який досліджував структуру декоративної дитячої творчості. У книзі «Художня творчість і виховання» він робить цінні висновки про те, що головним у роботі з дітьми є врахування основного принципу декоративно-прикладного мистецтва, тобто зумовленість декоративного зображення формою і матеріалом виробу. При цьому варто відстоювати площинний характер обробки об'ємної поверхні предмету. Всяке ілюзорно-натуралістичне зображення суперечить утилітарному

призначенню виробу. Він зазначав: «Картинка», що випадково потрапила на поверхню речі, змінює художньо і поверхню, і сам виріб. Якщо дитина це зрозуміла, завдання педагогічно буде вирішене» [1].

Успіх у засвоєнні трудових дій значною мірою залежить від вікових особливостей учнів. Саме психологічні особливості даного віку впливають на рівень якості знань учнів. Так анатомо-фізіологічними й психологічними дослідженнями встановлено, що в учнів старших 10 років кістково-м'язова й нервова системи вже досить розвинені, щоб перейти до систематичного трудового навчання в шкільних майстернях. У цьому віці, названому підлітковим, відбувається найбільш інтенсивний фізичний і психічний розвиток. Але не всі органи, фізіологічні функції й психічні процеси учнів розвиваються однаково. Розвиток кісткової системи відбувається настільки швидко, що розвиток м'язової системи часто не встигає за нею, внаслідок чого ускладнюється координація рухів й утрудняється засвоєння трудових дій. Відстає й серцево-судинна система, що з відставанням м'язової системи веде до відносно швидкого стомлювання. Учителю має враховувати ці особливості учнів у навчанні трудових дій. Спостерігається також посилення діяльності щитовидної залози, у зв'язку з чим підвищуються збудливість і дратівливість дітей. Вони стають неврівноваженими, швидко гублять самовладання, болісно реагують на найменші невдачі.

Щоб зменшити негативний вплив цих особливостей, потрібно прагнути так побудувати процес навчання, щоб забезпечити максимальний успіх у активізації навчальної діяльності. Нервова система учнів 10-15 років така, що в цьому віці відбувається інтенсивне формування абстрактного мислення. Учителю трудового навчання варто навчити школярів систематизувати знання, узагальнювати їх, робити висновки. Крім того, у цьому віці значною мірою проявляється інтерес учнів до теорії, виникає потреба в усвідомленні практичних дій. Варто підтримувати цей інтерес, стимулювати його розвиток.

«Розуміння дійсності, розуміння інших і розуміння себе – от що приносить із собою мислення в поняттях,» – писав Л. Віготський, істотні зміни відбуваються в цьому віці й у розвитку уяви. Під впливом абстрактного мислення уява «йде в сферу фантазії». Соціальна зрілість виникає в умовах співробітництва дитини й дорослого в різних видах діяльності, де підліток займає місце помічника дорослого. Багато хлопчиків прагнуть опанувати різними дорослими вміннями (слюсарювати, столярювати, фотографувати тощо), а дівчинки – готувати, шити, в'язати. Початок підліткового віку – дуже сприятливий час для цього. Тому психологи підкреслюють, що необхідно включати підлітків на правах помічника у відповідні заняття дорослих [7]. На психічну активність і працездатність людини істотно впливає спільна діяльність.

Спільною (колективною) вважається діяльність, за якої: завдання сприймаються як групові, потребуючі кооперації у вирішенні; існує взаємна залежність у виконанні роботи, що вимагає розподілу обов'язків, взаємного контролю й відповідальності. Проте останнім часом склалася думка, що

спільна (колективна) діяльність нівелює особистість. Однак отримані експериментальні дані, що доводять можливість розвитку кожного члена групи, що приймає участь у взаємодії, і особливо там, де рівень взаємодії найбільш високий. Встановлено, що серед однодумців, об'єднаних навіть на короткий час загальною діяльністю або обставинами, людина почуває себе більше впевненою, відчуває стан духовного підйому й власної значимості. Основним механізмом впливу в процесі спільної діяльності є наслідування. Підлітки наслідують улюбленого вчителя або референтного однокласника. Важливо, щоб середовище містило зразки для наслідування й щоб вони відповідали можливостям дитини.

За наявності зразків для наслідування спільні дії будуть засобом продуктивної навчальної діяльності навіть у тому випадку, якщо учень ще не володіє системою пізнавальних і виконавчих дій, необхідних для даної діяльності. Інтелектуальна дорослість. Вона виражається в прагненні підлітка щось знати й уміти по-справжньому. Це стимулює розвиток пізнавальної діяльності, зміст якої виходить за межі шкільної програми (гуртки, музеї тощо). Значний обсяг знань у підлітків – результат самостійної роботи. Обов'язок учителя – доброзичливо й чуйно ставитися до проявів самостійності учнів, не ображати їх недовірою, бути турботливим і чуйним порадником, тактовно допомагати їм у подоланні труднощів, вселяти впевненість у свої сили.

Проведені дослідження свідчать, що складною залишається проблема визначення змісту теоретичної і практичної підготовки учнів з художньої обробки деревини. Аналіз навчальних планів і програм свідчать про те, що для вчителів-практиків, які здебільшого не мають можливості скористатися додатковими джерелами інформації, необхідна повна і досконала програма навчання учнів різьблення деревини.

Критичне переосмислення навчальних планів і програм, структури та змісту підручників і посібників з художньої обробки деревини Б. Тимківа і К. Каваса, Т. Матвєєвої, А. Афанасьєва, А. Березньова, І. Борисова, А. Будзана, В. Бурикова, В. Власова, С. Дементьєва, І. Димковського, С. Милюкова, Ю. Орлової, О. Семенцова, А. Хворостова, І. Яковлева та ін., а також вивчення стану навчання різьбярства в установах освіти України, діяльності підприємств художньої промисловості дозволили нам визначити основні модулі в змісті програми навчання різьблення деревини:

1. Історичні відомості про виникнення та розвиток різьблення.
2. Групи і види різьблення.
3. Матеріали, інструменти, обладнання та пристосування.
4. Основні правила різьблення.
5. Види і способи обробки (опоряджування) різьбленого декору.
6. Композиція, стилізація, орнамент.
7. Техніка безпеки і надання першої допомоги.

Ми здійснили аналіз класифікацій видів різьблення, якими нині користуються учителі шкіл, і дійшли до такого висновку. Розбіжність у класифікації відбувається тому, що дослідники розглядають види

різьблення з точки зору місця його розміщення, способу і технік виконання, регіонального поширення тощо. Тому в класифікаціях зустрічаються богородське, башкирське, яворівське, гуцульське, абрамцево-кудринське, ворносковське, корабельне, домашнє, архітектурне, плоске, прорізне, об'ємне, крайове та інші види різьблення, хоча більшість авторів мають на увазі одне й те ж саме різьблення. Цих назв настільки багато, що недосвідчена людина або початківець не мають змоги зорієнтуватися у такому термінологічному розмаїтті.

Починати заняття варто з освоєння контурного і геометричного різьблення – простих видів. Ці види художньої обробки дерева не вимагають складних інструментів і важкодоступних матеріалів. Різьблену композицію практично можна виконати одним косим ножом на будь-якій з листяних порід, а в геометричній різьбі і на всіх хвойних породах. Це сприяє розвитку творчої уяви дітей, а цікава творча робота допомагає школярам придбати певні вміння й навички. Знання й навички, отримані на першому етапі, дають можливість учням на другому етапі успішно справлятися з більш складними видами робіт – заокругленим, рельєфним різьбленням [4].

Висновки. Очевидно, що навчання різьблення деревини має свою специфіку щодо гармонійного поєднання художньої, національної і технічної складових його професійних компетенцій. Досягнення науково-технічного прогресу, комп'ютеризація освітньої і виробничої сфер вимагають від працівника мобільності, здатності до самовдосконалення, впровадження сучасних технологій у виробництво.

Список використаних джерел:

1. Бакушинський А. В. Художня творчість і виховання / А. В. Бакушинський. – М., 1985. – 183 с.
 2. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках виробничого навчання : теорія і методика : [монографія] / В. В. Бербец, Н. В. Дубова, О. М. Коберник та ін.; за заг. ред. О. М. Коберника. – К. : Науковий світ, 2003. – 292 с.
 3. Скільський Д. М. Вивчення художньої обробки деревини в школі. Розвиток творчих здібностей учнів : [навчальний посібник] / Д. М. Скільський. – Тернопіль, 2003. – 54 с.
 4. Ткачук Г. В. Методика використання освітніх веб-ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики : [монографія] / Г. В. Ткачук. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011. – 177 с.
 5. Ушинський К. Д. О камеральном образовании / К. Д. Ушинський. – [Пед. соч. в шести томах]. – М. : Педагогика, 1988. – С. 87-129.
 6. *Художественные работы по дереву : Макетирование и резное дело* : [учебн.-метод. пособие] / А. С. Хворостов, Д. А. Хворостов. – М., 2002. – 304 с.
- Якунин В. А. Педагогическая психология / В. А. Якунин. – СПб., 1998. – С. 42-45